

Türkiye'de "Millet Mektepleri" Uygulamasının Tarihsel Gelişimi

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Türkiye'de harf ya da yazı devrimi 1 Kasım 1928 tarihli ve 1353 sayılı yasa ile gerçekleştirildikten sonra, ülkede okuma-yazma oranını artırmak amacıyla, her yerde "Millet Mektepleri" açılmıştır.

Millet Mektepleri iki kısımdan oluşuyordu: A dersanesi, B dersanesi. A dersanesinde hiç okuma yazma bilmeyenler, B dersanesinde de A'yı bitirenler okuyordu. A dersanesi, daha çok okuma yazma mekanizmasını kavratmaya yönelikti. B dersanesinde de bunlara ek olarak Hayat Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisini içeren konularla kompozisyon, basit aritmetik ve ölçüler üzerinde duruluyordu.

Yazı devrimi ile ilgili yasa ve Millet Mektepleri Yönetmeliği yayımlandığı zaman, Başbakan İsmet İnönü ve Millî Eğitim Bakanı da Mustafa Necati Bey idi. Necati Bey 1 Ocak 1929 tarihinde ölünce, Millî Eğitim Bakanlığını da İsmet İnönü üstlendi. Onun imzası ile bütün Millet Mektepleri öğretmenlerine basılı birer mektup gönderildi. (Binbaşıoğlu, Cavit, "Millet Mekteplerinde Yapılacak Öğretim Hakkında Bir Mektup", Öğretmen Dünyası, Yıl: 8, Sayı: 96 s. 25-26. Aralık, 1987)

Bu mektupla birlikte, bu okullarda uygulanacak öğretim yöntemleriyle ilgili bir kitapçık da gönderilmiştir. Bu işin ne kadar ciddi tutulduğunun bir kanıtıdır.

Resmî başlığı ve sayısı da bulunan bu mektup, 30 Ocak 1929 tarihini taşıyor. Çok içten ve duygusal nitelikte kaleme alınan bu mektup, konuya, pedagojik yaklaşımın çok güzel bir örneğini vermektedir. Mektup şöyle başlıyor. (Bazı sözcükleri Türkçeleştirilerek):

Aziz Arkadaş,

Büyük kurtarıcı Gazi Reiscumhur hazretlerinin başöğretmenliği altında Millet Mekteplerinde kutsal ve tarihsel bir göreve başladığın gün, okumaz-yazmazlığa karşı ayağa kalkan ulusunun en içinden duygularıyla karşılaşmış oldun.

Şimdi, onu, daha pek yakından görüyor ve ruhu üzerinde, doğrudan doğruya etkili olacak bir mevkide bulunuyorsun.

Ben de senin bu önemli görevinden yararlanarak, ufak bir söyleşide bulunmak gereğini duydum."

Daha sonra, öğretmenin bu önemli görevde nasıl davranacağına, yetişkin psikolojisinin özel-

liklerine dair kısa bilgiler de verilmektedir. Madde madde belirtilen bu hususlar da Türkçeleştirilerek aşağıda sunulmuştur.

"1. Sana, Millet Mekteplerinde yararlanılmak üzere, "Türk Harflerinin Öğretim Yöntemi" kitapçığını göndermişim. Bu küçük kitabı dikkatle okur ve özenle uygularsın.

2. Şuna çok dikkat etmelisin ki, Millet Mekteplerine devam eden öğrencin, diğer sınıf öğrencileriyle karşılaştırılmaz. Hayatta yaşamış, deneyim sahibi olmuş, beyni ona göre oluşmuş, olgun insanlardır. Bu nedenle, bunlara karşı yapacağın davranışları, yumuşaklıkla yapmalı ve derslerini, onların ilgilerini her an artıracak şekilde ilginç yapmalısın.

3. Görevinin, yalnız harf öğretmek ve okutmaktan ibaret olduğunu sanmakla hata işlemiş olursun. Geçmişin binbir savsaklaması yüzünden bakımsız ve örneksiz kalmış olan bu yurttaşlarına, aynı zamanda, görgü kurallarıyla yaşamayı, eski püskü elbise içinde bile, temiz olunabileceğini anlatacaksın. Derslerindeki coşkuyu ve sınıfındaki kalabalıklığı korumak için, elinden gelen çabayı göstermelisin. O şekilde ki, sınıfındaki bir öğrencinin eksilmesi, senin için bir onur sorunu olmalıdır.

4. Giriştiğiniz bu okumaz-yazmazlık savaşımında, doğaldır ki, dâvamızın en sarsılmaz kanıtı, okuma ve yazma bilmenin yararlarıdır; bunun iyilikleridir. Sen de bu konu üzerinde sık sık durur ve onlara, okuma ve yazma öğrenmiş kimselerin hayatta ulaştıkları başarılarından ve ettikleri kârlardan söz edersin.

Onurlu çalışmada başarılar dilerim, aziz arkadaşım."

Burada söz konusu edilen şeylerin hepsi önemli olmakla birlikte, sorunu, yalnızca bir "okuma ve yazma" sorunu gibi görmeme, bunun yanında, Hayat Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinde yer alan ve öğrenciye bilgi, beceri ve alışkanlık gibi daha başka şeylerin de öğretileceğini belirtmesi, hele derslikteki öğrenci sayısının giderek azalmasını bir "onur sorunu" olarak nitelemesi, öğret-

meni güdüleyici, onu harekete geçirici bir etken olmuştur.

Millet Mektepleri, 10-15 ve hatta 20 yıl, yurt ölçüsünde gittikçe yaygınlaştı. Okulu bulunan her yer, akşamları okuma ve yazma öğrenmek isteyen kadın-erkek yuttaşlarla doldu. Bu sırada Halkevleri de bir okul görevi görüyordu. 1936 yılına gelindiğinde, Millet Mektepleri, iki buçuk milyondan fazla kişiye "bitirme belgesi" verdi. Yazı devriminden önce %10 olarak tahmin edilen okur-yazarlık oranı, 1936'da % 25'e yükseldi.

Daha sonraki yıllarda diğer okullar çoğalmaya ve her yere öğretmen göndermeye başlayınca, bunun coşkusu gittikçe azaldı. 1950'lerden sonra bu konuda fazla bir çaba harcanmadı. 1980'den sonra kurulan hükümet, yeni bir "okuma ve yazma seferberliği" başlattı. Televizyonda okuma ve yazma programları yayımladı.

"Millet Mektepleri"nde 1928'de 20489 kursta 597010 kişi okudu. 1929'da kurs sayısı 12887, kişi sayısı da 262433 idi. 1950 yılında bu sayı çok azaldı: 27 kursta 1424 kişi. 1960'tan sonra, bu kursların sayılarında artışlar görüldü: 1378 kursta 81450 kişi okudu. 1928-1980 arasında 165807 kursta 2560436 kişi bu kurslardan belge aldı.

1942'de çıkarılan 4274 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu"nun 1. maddesine göre, köylerde Millet Mekteplerinden daha kapsamlı olan "Akşam Okulları" açılmıştır (Gedikoğlu, Şevket, Türkiye'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Halk Eğitimine. Ankara: Kadioğlu M., 1991, s. 156).

Millet Mektepleri ve Akşam Okulları, 1950'lerde Halk Eğitimi ve daha sonraları Yaygın Eğitim şeklinde örgütlendikten sonra, "Halk Dersaneleri" adını almıştır. Bu dersaneler de A,B,C bölümleri halinde çalışmıştır. 764 Sayılı Tebliğler Dergisinde yönetmeliği yayımlanmıştır.

A Dersanelerinde okuma-yazma bilmeyen yurttaşlara okuma-yazma,

B Dersanelerinde "A" bölümünü bitirmiş ya da okuma ve yazmayı kendi kendine öğrenmiş yurttaşlara hayat ve geçimlerinin ve yurttaşlık haklarının gerektirdiği temel bilgiler,

C Dersanelerinde "B" bölümünü bitirmiş yurttaşlara hayat ve geçimlerinin ve yurttaşlık haklarının gerektirdiği genel bilgiler verilmektedir.

1980 tarihinde yapılan nüfus sayımında 13 milyona yakın yurttaşın henüz okuma-yazmadan yoksun oluşunun anlaşılması üzerine, yeni bir okuma yazma seferberliği başlatılmıştır.

Okuma ve yazma çalışmalarının ana hedefi, "okur-yazarlığı kalıcı ve sürekli kılmak, bireyleri, yeteneklerinin üst sınırlarına kadar geliştirmek olarak belirlenmiştir.

Bugün okuma ve yazma çalışmalarında, kursiyerlerin durumuna göre, iki ayrı program uygulanmaktadır. Bu programlardan birincisi, "Yetişkinler İçin Okuma ve Yazma Öğretimi ve I. Kademe Eğitim Programı"dır. Bu program, yetişkinlerin günlük hayatta karşılaştıkları so-

runların çözümüne yöneliktir; okuma ve yazma kursuna katılanların ilgi ve ihtiyaçları ile yerel özellikler de dikkate alınarak, esnek bir şekilde hazırlanmaktadır.

İkinci tip program, "II. Kademe Eğitim Programı"dır. Bu program, I. kademe okuma ve yazma kursları ile verilen eğitimin sürekliliğini sağlamak ve bu kursları bitirenlere daha üst düzeyde eğitim görme fırsatı yaratmak, okuma ve yazma kurslarına işlevsellik kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. 6 ay süreli (180 saat) program sonunda başarılı olan kursiyerlere ilkokul bitirme diploması verilmektedir.

1981-1986 arasında 187280 I. kademe kurstan, 3916943 kursiyer belge almıştır. 9788 II. devre kurstan da 183788 kursiyer ilkokul diploması almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyet Döneminde Türk Millî Eğitim Sistemindeki Gelişmeler: (1923-1988). Ankara: Millî Eğitim B.. 1988, s. 139-143).